

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Francofurti, 1671

Cap. IX. De Birota & similibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

De Birotæ & similibus.

Birotæ. Codex Theodosianus explicatur. Birotum. Birodium. Dirodium. Non Rheda, nec carrus, nec plaustrum fuit. Mulos adjunctos habuit tres, nec tamen fuit triga. Trirodium. Quadrirodium. Τετρακκυλον. Τετρατροχον. Ἐξακκυλον. Vehiculum sex rotarum. Corrasius revellitur.

Seqvitur vehiculum rotarum duarum, quod exemplo vehiculi prioris *birotam* appellarunt. Imperator Constantius in l. 8. Cod. Theodof. de Cursu publico: *Statuimus rheda mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta.* Et lege seqvente: *Miranda sublimitas tua nullos evectioni dies addendos esse cognoscat, nec passim rhedarum tractorias vel evectiones birotum faciat.* Ubi *birotum* scribendum, ut appareat contractè dici, pro *birotarum*. Usurparunt & in neutro genere, si quæ est auctoritas Onomastici veteris Argentoratensis. Ita namq; habet: *Birotum, διτροχον.* Ubi simul observanda Græca ejus appellatio, alibi, quod sciam, minimè occurrens. In Glossario seu Notis potiùs, quæ dicuntur Tullii Tironis, & in calce operis Inscriptionum Gruteriani extant, legimus etiam *birodium*, sine dubio pro *biroto*, vel *birotæ*. Nam & *quadrirodium* formatione simili illic reperitur. Imò voce hybrida in Notis dictis etiam *dirodium* occurrit. Cæterum, *birotæ* fuit vehiculum diversum à rheda, quæ ipsam quadruplo & amplius magnitudine roboreq; superasse videtur. Apparet hoc ex lege supra prolata, in qua non modo nominatim ista duo genera distingvuntur, sed & *birotæ* ducenta tantam imponuntur pondo, cum rheda imponantur mille. Carrus quoq; fuit alius à *birotæ*, quod colligimus ex eo, quoniam onus carri erant libræ sexcentæ. Valentinianus, Theodosius & Arcadius in lege 47. Cod. Theodof. titulo eodem: *Rheda mille librarum onus imponi debet, carro sescentarum.* Non potuit carrus idem esse cum *birotæ*, quippe cujus onus justum pondo fuere tantum ducenta. Num id fuit genus, quod antiqui nominarunt *plaustrum*? Nam huic Isidorus rotas duas tribuit. *Plaustrum, ait, vehiculum duarum rotarum*, lib. XX. cap. 12. Ego vix opinor, monstraboq; amplius, cum ad plaustrum venero. Potius existimo sui generis fuisse, inven-

tum.

tum post institutum cursum publicum, & solenniter in eo usurpatum. Ideò vetustiores nullam ejus fecere mentionem, neq; alibi memoratur, quam ubi sermo est de illo cursu. Speciem illius reliquam exponere haud possumus, quia descriptam habemus à nemine. Binis incessisse rotis ex ipso vocabulo intelligitur. Trahebatur porro à mulabus. Constantius Imperator in lege 8. Codic. Theod. saepe dicto titulo: *Octo mulae jungantur ad rhedam esti-vo videlicet tempore, hyemali decem, birotis trinas sufficere judicamus.* Nominatim mulas memorat in eis. Observandum verò est, quod in ipsis ponat tres. Hinc enim discimus, eas mulas jungi solitas non aequa fronte, sed vel duas sub jugo uno, quas antecederat una solitaria, sicut frequentissimè in mea patria rustici jungunt equos, vel potius serie continua unam post alteram, sicut ferè factum in reliquis hujus generis, ut rheda & similibus, quod suo loco apparebit. Nam aequa quidem fronte juncta animalia nunquam in hoc genere, sed militari, quodq; militare referebat, Circensi aut triumphali. Unde illud quoque colligimus, quod tametsi birota equos tres sive mulas habuerit, iccirco tamen triga non extiterit, multo minus verò biga. Adeò hæc inter se confundenda non sunt. Alia est birota, & alia biga: Alia quadrirota, & alia quadriga. Potuit birota tres habere junctos equos, imò quatuor, quod suspicamur, quia dicitur *sufficere*, ut tres habeat, quasi aliquando plures etiam habuerit, in verbis supra memoratis. At verò biga nunquam, nisi duos equos habuit. Nec tamen, si tres habuit, iccirco triga facta, quia longè aliter in bigis trigisque juncti, quam in nostro isto genere. Adde, quod hominibus vehendis destinatae forent bigae, trigae ac id genus, non birotae. Nam birotis onera deferri solita, docet, quicquid de ipsis in antiquis legibus occurrit. Imò hac de causa oneris ipsius magnitudo per easdem definita est. Sicut autem legimus birotam seu birodium, ita & *trirodium* in eisdem Tulli Tironis Notis. Erit porro trirodium, si vocabuli significationem cogites, vehiculum cum rotis tribus, sicuti birodium eum duabus. Quale verò sit vehiculum, quod rotas tres habuerit, alibi observare non recordor. Sed nec hodie illius inter vehicula ullum superest vestigium. Omnia vel
unam

unam, vel duas, vel quatuor tantum habent rotas. Ut ignorem, an hæc vox accipienda sit de vehiculo. Imo suspicor ad machinas pertinuisse, sive alias quascunq; res, quæ rotis movebantur. Quomodo videmus aliquando sellas rotulis in extremo pedum defixis esse mobiles. Hujus generis vehiculum esse potuit trirodium, non quo iter fit, aut onera deportantur, & cujus fuit usus popularis, & jumenta subjuncta habuit. At *quatrirodium*, quod similiter habetur dicto loco, nihil obstat, quo minus de vehiculo cum rotis quatuor accipiamus. Nam & τετράκυκλον sic usurparunt Græci. Homerus ipse Iliad. Ω.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἔλκον τετράκυκλον ἀπήνην

Ante quidem muli trahebant quatuor rotarum currum. Eustathius hoc libro, sed paulo ante: Ἐρεῖ καὶ ἀπήνην τετράκυκλον, ὃ ἐστὶ τετράτροχον. Pari modo Dydimus, vel quisquis alius Scholiastes vetus indicato loco: τετράκυκλον, τετράτροχον. Unde colligas etiam τετράτροχον vocasse. Pollux lib. X. c. 12. ubi de vehiculis: Καὶ τὰ μὲν τετράκυκλα, τὰ δὲ δίκυκλα. Duo tantum novit genera, unum cum rotis duabus, aliud, cum rotis quatuor, quod notandum. Firmat enim id, quod de trirodio afferebamus in superioribus. Athenæo est simpliciter τετράκυκλον lib. V. c. 7. Μετὰ τέττες τετράκυκλον πηχῶν τεσσαρεσκαίδεκα. Atq; ita sæpe illo loco. Observo autem & ἑξάκυκλον, quod ad imitationem quatrirodij *serodium* possemus nuncupare, ac intelligere vehiculū cum rotis sex. Hippocrates in de Aëre, aquis ac locis: Ἐν ταῦθα καὶ οἱ Σκυθῶν διατριβῶνται, Νομαδῆες δὲ καλεῖνται, ὅτι οὐκ ἔστιν οἰκήματα, ἀλλ' ἐν ἀμάξαις οἰκεῖνσιν. Αἱ δὲ ἀμάξαι εἰσὶν αἱ μὲν ἐλάχιστον τετράκυκλοι, αἱ δὲ ἑξάκυκλοι. *Ibi Scythæ, Nomades dicti degunt, quod domos nullas habent, sed in curribus habitent, qui minimum quatuor, alij sex rotis sunt instructi.* Sed Hipocrates ipse monstrat, genus hos fuisse singulare, neq; notum alibi temere, quam apud Scytas, quia tanto studio describit. Quin & eo colligas, quod ἑξακύκλον nomen alibi vix legas. Ac ne Romani quidem usquam, quantum hætenus cognovi, memorarunt rotas sex in aliquo vehiculo, cujus esset usus vel ad hominum gestationem, vel ad transportanda onera. Ut in censum talium venire minime oporteat. Corrasius lib. III. Miscellaneorum

rum c. 20. commemorat vehiculum cum rotis etiam octo. Deniq; inquit, *octophorum*, cuius ad Q. Fratrem meminit Cicero, vehiculum octo rotarum fuit, quo maxime Caligulam usum Tranquillus refert. Verum fallitur vir alioquin haud indoctus, quod vel ipsum satis ostendit vocabulum, non à *ὀκτώλοισ* aut *τροχόισ*, hoc est rotis formatum, sed à *ἔζεω*, quod significat *gestare*. Ac jam in superioribus monstravimus, sic esse nuncupatum non currum aliquem cum rotis, sed lecticam, quam gestabant octo lecticarij. Neq; usquam alibi reperias memoratas rotas octo ullo in vehiculo.

Cap. X.

De Monaco.

Monacus. Monacosimum. κβου an jumentum. Meursius & Vossius revelluntur. Isidorus corrigitur. *Monocosmon*, & *monacosimon* differunt.

Sicut pro numero alio alioq; rotarum, ita & equorum alijs alijsq; vehicula nominibus sunt compellata. Hinc bigæ, trigæ, quadrigæ, ut liquebit amplius ex sequentibus. Habuerunt vero aliqua cum jumentis quoq; singulis, sicut hodie passim est receptum. De quibus ideo hic primum agemus. Memorantur ea in Glossario veteri Arabico Latino, quod Vulcanis est publicatum, iis verbis: *Monacus, genus vehiculi, quod ab uno jumento ducatur*. Ostendunt manifeste satis verba hæc, fuisse nota veteribus vehicula, quæ etiam ab uno tantum trahebantur jumento. Neq; usus eorum recentior, sed antiquus plane, ipsiq; notus Homero videtur. Is enim ita loquitur Iliad. M. ubi agit de via munita per Archivos palis sudibusque, & coacta in angustum, ut

Ἐνδ' ἐνευ βία ἴπῳ εὐτροχὸν ἄρμα τήλαιων.

Illic non facile equus volubilem currum traheret. Unum solummodo hic equum memorat in curru, ut proinde genus id intelligendum fuerit, quod dixi. Videturq; ipsum probare Poetæ institutum. Vult enim monstrare viam prorsus arctam & quæ excludat cuncta bellica vehicula, qualia tum fuerunt etiam bigæ. Quare ait, capere vix potuisse vehiculum, quod ab uno solo traheretur equo.

Dicit